

De enkelvoudige jaarrekening van organisaties van openbaar belang

Cees van Geffen en Bart Kamp

SAMENVATTING Als gevolg van de wetwijziging die in werking is getreden met ingang van boekjaar 2016 zijn diverse vrijstellingen die Titel 9 Boek 2 BW geeft vervallen voor organisaties van openbaar belang (OOB's). Dit was mede aanleiding om nader te kijken naar de enkelvoudige jaarrekening van OOB's, bijvoorbeeld omdat daarin thans geen verkorte winst-en-verliesrekening meer is toegestaan. In de praktijk lijkt dit echter slechts beperkt aanvullende informatie op te leveren. Daarnaast is gekeken naar de waarderingsgrondslagen van deelnemingen in de enkelvoudige jaarrekening; hieruit blijkt dat toepassing van Combinatie 3 waarbij de waarderingsgrondslagen van de geconsolideerde jaarrekening worden gebruikt, veruit het meest voorkomt. Ondanks dat bij de presentatie van deelnemingen zowel nettovermogenswaarde als de equity method voorkomen, waarbij de omschrijving niet altijd duidelijk is, is in de enkelvoudige en geconsolideerde jaarrekening het vermogen en resultaat normaliter steeds gelijk.

RELEVANTIE VOOR DE PRAKTIJK De wet- en regelgeving laat inzake de enkelvoudige jaarrekening van OOB's enige keuzes. Met dit onderzoek geven wij inzicht in de wijze waarop dergelijke keuzes in de praktijk zijn gemaakt. Opstellers van jaarrekeningen kunnen daarmee inschatten in hoeverre hun keuzes aansluiten bij de overige praktijk.

1 Inleiding

De term 'organisatie van openbaar belang' (OOB) is sinds enkele jaren een belangrijk en daarom veelgebruikt begrip in de Nederlandse accountancypraktijk. Bewust noemen we hier niet als eerste de verslaggevingspraktijk, terwijl dat uiteraard toch het onderwerp van dit onderzoek (Het Jaar 2016 Verslagen) is. Maar sinds 1 januari 2016 kent de OOB ook een status aparte in het jaarrekeningenrecht, zoals opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW (hierna te bespreken) en daarmee in de verslaggevingspraktijk. Deze aparte status is overigens sinds 1 januari 2017 weer uitgebreid door de inwerkingtreding van enkele besluiten met nadere voorschriften voor het bestuursverslag van bepaalde OOB's.¹ De meest in het oog springende wetwijziging voor OOB's was waarschijnlijk het vervallen van de mogelijkheid tot het opnemen van een verkorte winst-en-

verliesrekening in de enkelvoudige jaarrekening (artikel 2:402 lid 2 BW). Dit was mede aanleiding om voor boekjaar 2016 specifiek te kijken naar de enkelvoudige jaarrekening van OOB's. Maar ook op andere punten staat de enkelvoudige jaarrekening van OOB's in de belangstelling. Dit vooral in samenhang met de toepassing van 'Combinatie 3', waarbij in de enkelvoudige jaarrekening dezelfde IFRS-waarderingsgrondslagen worden gebruikt als in de geconsolideerde (IFRS-) jaarrekening. Het enerzijds toepassen van IFRS-waarderingsgrondslagen in een anderzijds op Titel 9 Boek 2 BW gebaseerde jaarrekening roept in de praktijk diverse vragen op daar waar beide stelsels elkaar tegen spreken. Daarnaast is, omdat verplichte vorming van wettelijke reserves specifiek vereist is in de enkelvoudige jaarrekening, in dit onderzoek ook gekeken naar de praktijk rond wettelijke reserves. In paragraaf 2 wordt eerst ingegaan op de achtergrond, definitie en relevante wetgeving voor OOB's. Daarna wordt in paragraaf 3 gekeken naar de regelgeving voor de enkelvoudige jaarrekening van OOB's. In paragraaf 4 wordt de dataset beschreven die voor het onderzoek is gebruikt. In de paragrafen 5 tot en met 10 worden de diverse onderzochte aspecten van de enkelvoudige jaarrekening van OOB's behandeld. Het artikel wordt in paragraaf 11 afgesloten met een samenvatting en conclusies.

2 Achtergrond OOB-begrip

Het begrip OOB is de Nederlandse vertaling van het begrip 'Public-Interest Entities' (PIE) zoals dat in 2008 is geïntroduceerd in het Europese recht, namelijk bij de toenmalige aanpassing van de (voorheen) achtste EEG-richtlijn vennootschapsrecht. De oorspronkelijke achtste EEG-richtlijn (1984) gaf regels voor de accountantscontrole van jaarrekeningen, en was als zodanig een aanvulling op de eerdere vierde EEG richtlijn (1978) met regels voor de enkelvoudige jaarrekening en de zevende EEG-richtlijn (1983) met regels voor de geconsolideerde jaarrekening.² Deze EEG richtlijnen zijn in de jaren '80 van de vorige eeuw geïmplementeerd in het Nederlandse Burgerlijk Wetboek (BW). Rond 2002-2003 ontstond er in Europa een discussie over mogelijk gewenste aanpassingen van de regels voor de accountantscontrole, dit vooral naar aanleiding van wat toen genoemd werd 'boekhoudschanda-

len' in de Verenigde Staten (onder andere Enron) en in Europa (onder andere Parmalat). Uiteindelijk resulteerde dit in het intrekken van de achtste EEG-richtlijn, waarbij deze werd vervangen door de zogeheten 'Statutory Audit Directive' (2006).³ In deze Europese 'richtlijn wettelijke accountantscontrole' (2006) werd, naast de invoering van publiek toezicht op het accountantsberoep ('public oversight'), tevens het begrip OOB (PIE) geïntroduceerd. Als gevolg van de implementatie van deze richtlijn in de Nederlandse wet, voornamelijk middels de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), is in ons land het begrip OOB geïntroduceerd.⁴ Daarmee werd dit OOB-begrip niet alleen geïntroduceerd in wetgeving voor accountantsorganisaties, maar tevens werden ondernemingen die kwalificeren als OOB verplicht tot instelling van een zogeheten 'auditcommissie'. Dit werd in 2008 in Nederland bij besluit wettelijk verankerd.⁵ Dit besluit is in 2016 als 'Besluit instelling auditcommissie' aangepast als gevolg van hierna te noemen gewijzigde EU-wetgeving voor OOB's.⁶

In 2014 zijn namelijk nadere Europese wettelijke bepalingen voor de accountantscontrole van OOB's geïntroduceerd. Dit betrof niet alleen een wijziging van de eerdere (2006) 'Statutory Audit Directive'⁷, welke wijziging in 2016 in Nederland in de Wta is geïmplementeerd⁸, maar betrof vooral ook een rechtstreeks werkende EU-Verordening inzake accountantscontrole van OOB's – die geen implementatie in de lidstaten behoeft – en die eveneens medio 2016 in werking is getreden.⁹ Belangrijker wellicht is dat, naast de bovengenoemde eerdere definiëring van het begrip OOB in de accountantswetgeving (Wta), met ingang van 1 januari 2016 het begrip OOB ook is ingevoerd in het BW.¹⁰ Deze OOB-definitie, die identiek is aan die in de Wta, is opgenomen in artikel 2:398 lid 7 BW bij de implementatie van de EU-richtlijn jaarrekening (2013).¹¹

3 Wettelijke bepalingen inzake de verslaggeving door OOB's

Op grond van de bovengenoemde Europese wetgeving kwalificeren de navolgende entiteiten als OOB:

- i) indien daarvan effecten zijn genoteerd aan een gereguleerde markt in een EU-lidstaat,
- ii) indien het een kredietinstelling is,
- iii) indien het een verzekeringsmaatschappij is.¹²

Daarnaast geeft de EU-richtlijn wettelijke accountantscontrole de mogelijkheid aan lidstaten om ook andere entiteiten 'aan te wijzen' als OOB.¹³ Dit laatste is in Nederland (nog) niet gebeurd, maar zal vermoedelijk met ingang van 2018 wel gaan plaatsvinden.¹⁴ Zoals gezegd is deze definitie thans niet (meer) uitsluitend in de Wta opgenomen, maar ook in artikel 2:398 lid 7 BW. De vermelding van dit OOB-begrip in het jaarrekeningsrecht (Titel 9 Boek 2 BW) is om meerdere redenen te verwelkomen.¹⁵ Vooral ook omdat dit terecht

benadrukt dat het OOB-begrip niet alleen van belang is voor accountants(organisaties) die bevoegd zijn tot wettelijke controles van jaarrekeningen van OOB's. De regels aangaande OOB's vinden meer en meer ook weerslag op het terrein van de externe verslaggeving. Met enige goede wil kan worden gezegd dat er binnen de 'grootte-categorieën' in het jaarrekeningsrecht met ingang van boekjaar 2016 niet langer drie regimes ('klein', 'middelgroot' en 'groot') zijn, maar vijf omdat er thans zowel een 'micro-regime' als een 'OOB-regime' zijn toegevoegd. Daar waar voor het eerstgenoemde micro-regime de jaarrekeningregels 'minimaal' zijn¹⁶ kan worden gezegd dat de jaarrekeningregels voor het OOB-regime 'maximaal' zijn in die zin dat voor een OOB de toepassing van het 'grote' regime verplicht is (geen toepassingen vrijstellingen voor 'micro', 'klein' of 'middelgroot') terwijl een OOB ook geen gebruik kan maken van de (in Titel 9 Boek 2 BW opgenomen) vrijstellingen. Dit voor OOB's laten vervallen van diverse (voorheen) veelgebruikte vrijstellingen wordt hieronder kort toegelicht.

Consolidatievrijstelling (artikel 2:408 BW)

Al enkele jaren geleden is – na herhaalde verzoeken daartoe van de AFM (waarbij de AFM er terecht op wees dat art. 2:408 BW op dit punt niet in lijn was met de 7^e EEG richtlijn) – de zogenoemde tussenholdingvrijstelling van artikel 2:408 BW geschrapt voor een OOB niet zijnde bank of verzekeraar, dus geschrapt voor een OOB met een beursnotering aan een gereguleerde markt in de EU of aan een daarmee vergelijkbaar systeem in een derde land (niet EU lidstaat).¹⁷ Een dergelijke OOB, die aan het hoofd staat van een groepsdeel, zal dus altijd een geconsolideerde jaarrekening moeten opmaken en deponeren. Deze regel dat een dergelijke OOB zijnde groepsdeelhoofd een geconsolideerde jaarrekening moet maken had voor entiteiten die voordien de '408-vrijstelling' gebruikten niet alleen tot gevolg dat een geconsolideerde jaarrekening moest worden gemaakt en gepubliceerd, maar ook dat daarin toepassing verplicht werd van IFRS-EU.¹⁸ Dit laatste als gevolg van de EU IAS/IFRS-Verordening (2002) die het gebruik van IFRS-EU verplicht stelt voor de geconsolideerde jaarrekening¹⁹ – maar niet de enkelvoudige jaarrekening²⁰ – van een entiteit met een beursnotering aan een gereguleerde markt.

Ontbreken consolidatieplicht

Van belang is – ook voor dit onderzoek – dat een OOB die (in Nederland op grond van artikel 2:406 BW) geen geconsolideerde jaarrekening behoeft op te maken, maar alleen een enkelvoudige jaarrekening behoeft op te maken, op grond van de (Europese en Nederlandse) wetgeving niet verplicht is in de enkelvoudige jaarrekening IFRS-EU toe te passen. Het is interessant om te zien hoeveel van dergelijke OOB's in ons land des-

ondanks in de enkelvoudige jaarrekening (vrijwillig) IFRS-EU toepassen.

Wettelijke controle

Met ingang van 1 januari 2016 is duidelijk(er) in het BW opgeschreven dat een OOB geen gebruik kan maken van het ‘micro-, kleine of middelgrote’ jaarrekeningregime (artikel 2:398 lid 7 BW), dus altijd onder het ‘grote’ jaarrekeningregime valt, als gevolg waarvan tevens wettelijke controle van de jaarrekening door een externe accountant verplicht is.

Groepsvrijstelling (artikel 2:403 BW)

Tevens is het sinds 1 januari 2016 voor OOB's niet meer mogelijk om de ‘403-vrijstelling’ te gebruiken, dat willen zeggen de publicatievrijstelling voor groepsmaatschappen waarvan de gegevens zijn opgenomen in de geconsolideerde jaarrekening gepubliceerd door een – zich aansprakelijk stellende – moedermaatschappij (artikel 2:403 lid 4 BW). Daarmee is een OOB thans altijd verplicht een jaarrekening openbaar te maken door deponering (bij de AFM dan wel bij het handelsregister).

Vrijstelling enkelvoudige winst-en-verliesrekening (artikel 2:402 BW)

Eveneens is vanaf 1 januari 2016 voor OOB's de mogelijkheid vervallen om gebruik te maken van de voorheen bijna standaard gebruikte mogelijkheid tot het opnemen van een beperkte winst-en-verliesrekening in de enkelvoudige jaarrekening (artikel 2:402 lid 2 BW). Voorheen was het mogelijk om, aangezien in de geconsolideerde jaarrekening (al) een volledige winst-en-verliesrekening was opgenomen, in de enkelvoudige jaarrekening te volstaan met een sterk verkorte winst-en-verliesrekening. Dit is thans voor een OOB niet meer mogelijk, zodat ook in de enkelvoudige jaarrekening een volledige winst-en-verliesrekening wordt opgenomen. Dit element wordt hieronder specifiek in de onderzoeksresultaten besproken. Het vervallen van deze ‘402-vrijstelling’ voor OOB's is op zichzelf verklaarbaar: dit is geregeld in de in 2013 herziene EU-richtlijn jaarrekening (2013/34/EU) zoals deze in ons land per 1 januari 2016 is geïmplementeerd. Dit lijkt een vrij simpele wetswijziging, die gewoon een direct gevolg is van de implementatie van deze bepaling uit voornoemde EU-richtlijn jaarrekening, maar omdat nagenoeg alle Nederlandse beursfondsen (OOB's) in het verleden deze ‘402-vrijstelling’ gebruikten, is het interessant om onderzoek te doen naar die (‘nieuwe’) volledige winst-en-verliesrekening in de enkelvoudige jaarrekening van OOB's over boekjaar 2016.

4 Dataset

De onderzoekspopulatie is verdeeld over twee datasets. De eerste dataset bestaat uit de jaarrekeningen van 40

ondernemingen (NV's) waarvan de aandelen een beursnotering (aan Euronext) in Amsterdam hebben. Dit is de populatie die traditioneel centraal staat bij een onderzoek voor Het Jaar Verslagen. Een overzicht van die jaarrekeningen is opgenomen in de bijlage bij dit artikel. Het onderwerp van ons onderzoek heeft relatief veel raakvlakken met bovengenoemde specifiek Nederlandse wetgeving voor OOB's. In deze selectie zijn daarom bewust buiten beschouwing gelaten de beursgenoteerde ondernemingen/holdings die een buitenlandse rechtsvorm hebben (niet zijnde een Nederlandse NV/BV) of die een duidelijke buitenlandse achtergrond hebben.²¹ Vanwege de verschillen in toepasselijke wettelijke bepalingen is een vergelijking van dergelijke ‘buitenlandse’ beursfondsen met andere beursfondsen niet goed mogelijk. De meeste analyses zijn uitgevoerd op deze dataset.

De tweede dataset bestaat uit besloten vennootschappen (BV's) die beursgenoteerd schuld papier hebben uitstaan, maar die geen (meerderheids)belangen hebben in dochtermaatschappijen. Door hun beursnotering aan een gereglementeerde markt binnen de EU kwalificeren dergelijke vennootschappen als OOB, maar omdat zij niet aan het hoofd van een groep of groepsdeel staan, zullen zij geen geconsolideerde jaarrekening opstellen en daarmee vallen zij zoals hierboven geschetst niet onder de Europese IAS/IFRS-verordening. In ons onderzoek hebben wij gekeken of dergelijke vennootschappen hun (per definitie: enkelvoudige) jaarrekening opstellen op basis van Titel 9 boek 2 BW of (vrijwillig) IFRS-EU toepassen. Bij dergelijke BV's kan een vrijwillige keuze voor IFRS-EU, dat wil zeggen ondanks het ontbreken van een wettelijke verplichting, voor de hand liggen gezien het feit dat deze ondernemingen gefinancierd zijn via de openbare kapitaalmarkt.

De in dit onderzoek bekeken BV's zijn geselecteerd uit het meldingenregister Financiële verslaggeving van de AFM, waarbij onder de deponeringen van “Jaarlijkse financiële verslaggeving” over boekjaar 2016 geselecteerd is op de rechtsvorm BV en het ontbreken van een geconsolideerde jaarrekening.

Tevens is gebruik gemaakt van een overzicht van Nederlandse OOB's dat binnen één van de grotere accountantskantoren is opgesteld en dat ten behoeve van dit onderzoek (belangeloos en vertrouwelijk) ter beschikking is gesteld.²² Overigens blijkt uit dit overzicht dat er honderden OOB's in Nederland zijn, terwijl men in ons land in het dagelijks spraakgebruik veelal alleen denkt aan ‘OOB’ als zijnde de enige tientallen beursfondsen met een notering van aandelen aan Euronext Amsterdam. Het aantal OOB's neemt blijkbaar ook toe, bijvoorbeeld vanwege bovengenoemde financierings-BV's en ‘buitenlandse’ beursfondsen. Gelet op de voor-

noemde aangekondigde aanwijzing van ook andere organisaties als OOB, zal het aantal OOB's in de toekomst alleen maar toenemen. Voor deze laatstgenoemde (toekomstige) OOB's kan ten aanzien van de verslaggevings-eisen (of eisen aan instelling auditcommissie) wellicht een zekere versoepeling worden verwacht.²³

De jaarrekeningen over 2016 zijn verkregen via het meldingenregister van de AFM, of via Company.info. Deze selectie van BV's die geen geconsolideerde jaarrekening opstellen, althans niet openbaar maken, leverde 32 treffers op. Een overzicht van die jaarrekeningen is opgenomen in de Bijlage van dit artikel. Deze BV's betreffen voornamelijk groepsmaatschappijen van concerns die financiering aantrekken ten behoeve van die concerns. Veelal hebben zij de term 'Finance' in hun naam staan, zoals bijvoorbeeld 'BMW Finance BV', 'Airbus Group Finance BV', etc. Vanwege de afwijkende aard van deze ondernemingen ten opzichte van de eerste dataset, waaronder het ontbreken van een geconsolideerde jaarrekening, zijn de overige onderzoeksvragen in dit onderzoek niet gebaseerd op deze dataset.

5 De sinds 1 januari 2016 vervallen vrijstelling van artikel 2:402 BW

Uit het onderzoek blijkt dat in de winst-en-verliesrekening, zoals opgenomen in de enkelvoudige jaarrekening, over het algemeen de post van inkomsten uit dochtermaatschappijen veruit de grootste post is. In de dataset beslaat deze post gemiddeld 85% van de resultaten, althans indien artikel 2:402 BW nog steeds zou worden toegepast. Bij vijf ondernemingen ligt dit percentage overigens wel onder de 60%.

Als gevolg van het vervallen van deze vrijstelling van artikel 2:402 BW is er thans meer inzicht de resterende resultaten die anders, in de verkorte winst-en-verliesrekening, onder 'overige resultaten' zouden vallen. Maar ook na het vervallen van deze 402-vrijstelling worden er in de enkelvoudige resultatenrekening vaak kosten of opbrengsten als 'overig' gepresenteerd. Voor die bedragen leidt de wetswijziging dus niet tot meer inzicht.

Om in beeld te brengen in hoeverre het vervallen van de 402-vrijstelling leidt tot meer inzicht in concrete kosten en opbrengsten, is per jaarrekening geteld hoe

Tabel 1 Aantal aanvullende posten in de winst-en-verliesrekening anders dan 'overige' zonder de vrijstelling van artikel 2:402 BW

Aantal aanvullende posten	n	%
0	3	8
1	0	0
2	4	10
3	7	17
4	3	8
5	8	20
6	6	15
7	4	10
8	3	8
9	2	5
Totaal	40	100

veel aanvullende posten in de winst-en-verliesrekening zijn opgenomen die een ander karakter hebben dan 'overige resultaten'. Tabel 1 geeft hiervan een overzicht. Het aantal aanvullende posten blijkt zeer gespreid te zijn, met een gemiddelde van 5. Deze mate van detailering is zowel afhankelijk van de gekozen mate van uitsplitsing van kosten en opbrengsten als van het voorkomen van verschillende soorten van kosten en opbrengsten binnen het groepshoofd. Een beperkt aantal posten is dus niet per se een blijk van weinig transparantie indien überhaupt maar een beperkt aantal soorten kosten en opbrengsten voorkomt.

Eén onderneming past in weerwil van de wetswijziging in boekjaar 2016 nog steeds expliciet de vrijstelling van artikel 2:402 BW toe.²⁴ In drie gevallen bestaat in de jaarrekening 2016 ook na het vervallen van de toepassing van artikel 2:402 BW het resultaat uitsluitend uit 'resultaat uit dochtermaatschappijen'. Voor deze ondernemingen heeft deze wetswijziging dus feitelijk geen gevolgen gehad. Opmerkelijk is in dit kader de ondergenoemde winst-en-verliesrekening van ABN AMRO Group, die slechts uit 1 post bestaat (figuur 1). De gemiddelde winst-en-verliesrekening van een microrechtspersoon is bij wijze van spreken uitgebreider (al behoeft een microrechtspersoon alleen een korte balans en geen winst-en-verliesrekening te deponeren).

Figuur 1 ABN AMRO Group, Integrated Annual Report, 2016, p. 362

Statutory income statement ABN AMRO Group N.V.		
(in millions)	2016	2015
Income:		
Share in result from participating interests after taxation	1,805	1,919
Profit/(loss) for the year	1,805	1,919

In één geval worden naast het resultaat uit dochtermaatschappijen slechts twee posten opgenomen voor 'Other operating income' en 'Other operating expenses', beide voor hetzelfde bedrag. Hier voegt de uitsplitsing dus eveneens weinig informatiewaarde toe. Bij een andere onderneming staat bovenaan de winst-en-verliesrekening de post 'Brutomarge'. Dat is voor een middelgrote onderneming een gangbare praktijk, maar voor een OOB toch moeilijk voor te stellen.

Een andere onderneming splitst de brutomarge wel uit in 'omzet' en 'kostprijs verkoop', maar is bij deze onderneming zowel in boekjaar 2016 als 2015 het omzetbedrag nul. Ook dat is lastig te verklaren. Sowieso lijkt het behalen van omzet aan 'derden buiten de groep' niet gangbaar voor een topholding. Bij één onderneming is deze omzet en marge echter een wezenlijk onderdeel van het enkelvoudige resultaat, maar in verhouding tot de groepsomzet is het weer volstrekt immaterieel.

In andere gevallen bestaan de gespecificeerde kosten en opbrengsten voornamelijk uit 'rentebaten en -lasten', en in 16 gevallen ook uit een significant bedrag aan 'personeelskosten'. De post 'belastingen' is doorgaans van beperkte omvang, met een gemiddelde effectieve belastingdruk van 5%, waarbij 14 ondernemingen géén materieel bedrag aan belastingkosten hebben. Dit laatste is overigens uiteraard gemakkelijk te verklaren vanwege de welbekende fiscale deelnemingsvrijstelling (Vpb).

Om de extra detaillering van de winst-en-verliesrekening te kwantificeren op basis van de relatieve omvang van de aanvullende posten, zijn de 'niet-overige' posten afgezet tegen het verschil tussen het 'resultaat uit dochtermaatschappijen' en het 'nettoresultaat'. Met andere woorden, in welke mate worden de aanvankelijke 'overige resultaten' nu wel nader gespecificeerd? Aangezien deze posten zowel kosten als opbrengsten kunnen zijn, is daarbij uitgegaan van absolute bedragen.

Het relateren van de specifieke posten aan de voorheen niet-gespecificeerde post 'Overig' leidt tot een verhoudingscijfer met een saldo in de noemer. Een saldo in de noemer heeft als kenmerk dat het vaak tot extreme uitkomsten leidt indien het saldo laag is. Daarom is het gemiddelde van deze verhouding geen representatieve maatstaf. De mediaan van deze verhouding be-

draagt in de dataset 2,5. Dat betekent dat tegenover het saldo van 'Overig' dat bij toepassing van artikel 2:402 BW zou worden gepresenteerd, het totaal van de nu specifieke gepresenteerde posten 2,5 maal hoger is.

De vraag is in hoeverre het nu uitsplitsen van de enkelvoudige winst-en-verliesrekening veel relevante extra informatie oplevert. De 'rentebaten en -lasten' zouden ook al grofweg kunnen worden geschat op basis van de 'rentedragende vorderingen en schulden' in de enkelvoudige balans. De personeelskosten zijn in 16 gevallen een significante post in de enkelvoudige winst-en-verliesrekening, maar op een enkel geval na vallen die in het niet ten opzichte van de personeelskosten van de totale groep. In de meeste gevallen geeft de nadere specificatie slechts de bevestiging dat in de topholding zelf kennelijk weinig 'spannende' transacties plaatsvinden.

6 Stelsel van de enkelvoudige jaarrekening

De RJ onderscheidt op grond van de bepalingen in artikel 2:362 lid 8 BW vier combinaties van stelsels voor de jaarrekening (art.2:361 lid 1 BW), dat wil zeggen enerzijds de geconsolideerde jaarrekening en anderzijds de enkelvoudige jaarrekening:

- Combinatie 1: Geconsolideerd Titel 9 Boek 2 BW, Enkelvoudig Titel 9 Boek 2 BW;
- Combinatie 2: Geconsolideerd IFRS-EU, Enkelvoudig Titel 9 Boek 2 BW;
- Combinatie 3: Geconsolideerd IFRS-EU, Enkelvoudig Titel 9 Boek 2 BW maar op basis van de waarderingsgrondslagen zoals toegepast in de geconsolideerde jaarrekening;
- Combinatie 4: Geconsolideerd IFRS-EU, Enkelvoudig IFRS-EU.

Deze wijze van nummering is ook overgenomen in de literatuur en de praktijk. Daarbij is Combinatie 3 als term hoogstwaarschijnlijk het bekendst.

Zoals te verwachten was, past de overgrote meerderheid in de dataset Combinatie 3 toe. Slechts drie ondernemingen wijken hiervan af: een past Combinatie 2 toe, en twee Combinatie 4.

Het is een gegeven, dat blijkt ook weer uit dit onderzoek, dat de toepassing van Combinatie 3 populair is bij Nederlandse beursgenoteerde rechtspersonen. Deze Combinatie 3 is gebaseerd op de mogelijkheid die

Tabel 2 Toegepaste stelsels voor de enkelvoudige en geconsolideerde jaarrekening

Stelsel	n	%
Combinatie 2: Enkelvoudig Titel 9 boek 2 BW (RJ)	1	3
Combinatie 3: Enkelvoudig de (waarderings)grondslagen van de geconsolideerde IFRS-EU jaarrekening	37	93
Combinatie 4: Enkelvoudig IFRS-EU	2	5
Totaal	40	100

wordt geboden in artikel 2:362 lid 8 BW, waarin is geregeld dat een rechtspersoon die de geconsolideerde jaarrekening opstelt volgens IFRS-EU, in de enkelvoudige jaarrekening de *waarderingsgrondslagen* [cursief auteurs] kan toepassen die hij ook in de geconsolideerde jaarrekening heeft toegepast.

In dit verband is van belang dat IFRS-EU een onderscheid maakt tussen waardering en *presentatie*, waarbij het onderscheid tussen eigen vermogen en vreemd vermogen een presentatiekwestie is. De formulering van de bovengenoemde wettelijke bepaling kan de vraag oproepen of de wetgever hier ook op de presentatiegrondslagen doelt. Het onderscheid van eigen vermogen en vreemd vermogen heeft invloed op de omvang van vermogen en resultaat. Immers, vergoedingen op vreemd-vermogenselementen (juridisch vaak aangeduid als rente) worden als kosten verwerkt in de winstbepaling, terwijl vergoedingen op eigen-vermogensinstrumenten (juridisch vaak aangeduid als dividend) in de winstbestemming worden verwerkt. Een andere classificatie in de enkelvoudige jaarrekening leidt dan tot een afwijking tussen enkelvoudig en geconsolideerd vermogen en resultaat. Sinds RJ-bundel jaareditie 2012 staat in RJ 100.107 expliciet het volgende: “Onder de waarderingsgrondslagen vallen ook de classificatiegrondslagen die van invloed zijn op het onderscheid tussen eigen en vreemd vermogen”. Deze formulering duidt op een feitelijke constatering en niet zozeer op een mening van de RJ die als stellige uitspraak (alsdan: vetgedrukt) zou zijn geformuleerd.

Er is in 2017 door een accountantskantoor (Deloitte) een commentaarbrief geschreven aan de RJ, waarin onder meer gesteld wordt dat de wet de ruimte laat om de presentatie van eigen vermogen en vreemd vermogen buiten de gelijklopende waarderingsgrondslagen te laten. In deze commentaarbrief wordt voorgesteld om op grond van de letter van de wet – waarin alleen over *waarderingsgrondslagen* wordt gesproken – een keuzemogelijkheid in RJ 100 op te nemen om bij Combinatie 3 al of niet ook de classificatie van eigen en vreemd vermogen op IFRS-EU te baseren. In de vernoemde commentaarbrief wordt de wetgeschiedenis aangehaald waarin de aanleiding voor Combinatie 3 als volgt wordt beschreven: “Het achterliggende probleem van het voorstel van de leden van de CDA-fractie om ten aanzien van de afboeking van goodwill een keuze te geven, is waarschijnlijk, zoals ook door VNO-NCW is bepleit, dat rechtspersonen wier aandelen ter beurze genoteerd zijn, hun enkelvoudige jaarrekening zodanig willen blijven opmaken dat het eigen vermogen volgens de enkelvoudige jaarrekening gelijk is aan het eigen vermogen volgens de geconsolideerde jaarrekening”.²⁵ De wetgever gaat dus uit van de bekende en gangbare wens om enkelvoudig en geconsolideerd ver-

mogen en resultaat gelijk te houden. Dit wordt ook als zodanig geduid in RJ 100.107. Dit sluit ook aan bij het Ten Geleide bij de RJ-bundel jaareditie 2011 waarin de ontwerp-richtlijn van deze bepaling is opgenomen: “Naar aanleiding van een ontvangen commentaar, zijn enkele verduidelijkingen opgenomen voor rechtspersonen die de geconsolideerde jaarrekening opstellen op basis van IFRS* in combinatie met de enkelvoudige jaarrekening op basis van Titel 9 boek 2 BW, waarbij de waarderingsgrondslagen worden toegepast die de rechtspersoon in de geconsolideerde jaarrekening toepast (combinatie 3). *Uitgangspunt hierbij is het eigen vermogen volgens de enkelvoudige jaarrekening gelijk te houden aan het eigen vermogen volgens de geconsolideerde jaarrekening* [cursief auteurs].”

De vraag is dan of bij gebruikmaking van de faciliteit die hiervoor bedoeld is, het aanvaardbaar is ruimte te laten om ‘vrijwillig’ toch verschillen toe te laten. In bepaalde omstandigheden zijn dergelijke verschillen *onvermijdelijk*, zoals in het geval dat er dochtermaatschappijen zijn met een negatieve nettovermogenswaarde, en bij upstream-transacties met niet-100%-dochtermaatschappijen. De vraag is of het toelaten van *te vermijden* verschillen toch tot ‘goede verslaggeving’ kan leiden. Het uit elkaar trekken van classificatie en waardering binnen dezelfde jaarrekening naar verschillende stelsels van waarderingsgrondslagen komt – voor zover ons bekend – verder nergens voor.

In de wetgeschiedenis is over Combinatie 3 verder het volgende te vinden: “Om voor alle waarderingsverschillen een oplossing te vinden, wordt hier een ander voorstel gedaan teneinde aan het geschetste probleem tegevoet te komen. In de nota van wijziging wordt voorgesteld in artikel 2:362 lid 8 BW de mogelijkheid op te nemen de activa en passiva in de enkelvoudige jaarrekening te waarderen volgens dezelfde uitgangspunten als in de geconsolideerde jaarrekening is geschied. Aldus wordt bereikt dat het eigen vermogen, bepaald op basis van de IAS/IFRS, als uitgangspunt mag worden gebruikt bij de waardering in de enkelvoudige jaarrekening als de enkelvoudige jaarrekening niet op basis van de IAS/IFRS wordt opgemaakt” (Tweede Kamer, vergaderjaar 2004-2005, 29 737, nr. 7, p. 4). Deze laatste zin kan worden gelezen als dat juist ook het eigen vermogen binnen Combinatie 3 wordt gebaseerd op IAS/IFRS, in casu IAS 32; “bepaald” is ruimer dan alleen waardering, en omvat ook classificatie.

Met het toevoegen van deze optie zou er dus een ‘Combinatie 3a’ (waarderingsgrondslagen en classificatie zoals in de geconsolideerde jaarrekening) en ‘Combinatie 3b’ (waarderingsgrondslagen conform IFRS-EU, classificatie van financieringsinstrumenten conform RJ 240.2) komen. Deze nieuwe optie is intern inconsis-

tent en is alleen in bijzondere omstandigheden relevant. Daarom past deze aanvullende optie vermoedelijk niet bij de (oorspronkelijke) bedoeling van de wetgever en daarom evenmin in de RJ.

Combinatie 2

De onderneming die Combinatie 2 toepast geeft geen nadere verklaring voor deze, in ons land, toch wel opmerkelijke en ongebruikelijke keuze om in de enkelvoudige jaarrekening andere (waarderings)grondslagen te hanteren dan in de geconsolideerde jaarrekening. Wel wordt een gedetailleerd overzicht gegeven van het verschil in enkelvoudig en geconsolideerd vermogen en resultaat dat hierdoor ontstaat, hoewel de beschrijvingen niet heel duidelijk zijn.²⁶ Een belangrijk verschil lijkt voort te vloeien uit negatieve eigen vermogens van dochters binnen de groep, waarbij de moedermaatschappij niet aansprakelijk is voor deze tekorten bij de dochters. Een dergelijk verschil is echter niet specifiek voor de toepassing van Combinatie 2, want dit kan ook voorkomen bij Combinatie 3.

Een ander verschil lijkt voort te vloeien uit een afwijkende methode van hedge accounting. Gesteld wordt dat de boekingen in 'Other comprehensive income' in het kader van hedge accounting, zoals opgenomen in de geconsolideerde jaarrekening, niet voorkomen in de enkelvoudige jaarrekening. Dat zou verklaard kunnen worden uit toepassing van 'kostprijs-hedge-accounting' (conform RJ 290). Maar het is ook denkbaar dat deze hedgetransacties aangegaan/gedaan zijn door de groepsmaatschappij(en) met een negatief eigen vermogen. Een ander verschil hangt samen met de uitkoop van een belang van derden. Maar ook hier blijft onduidelijk waardoor het verschil ontstaat.

Combinatie 4

Ook de twee ondernemingen die Combinatie 4 toepassen geven een overzicht van de verschillen in enkelvoudig en geconsolideerd vermogen en resultaat.²⁷ De oorzaak van deze verschillen ligt in de waardering van belangen in dochtermaatschappijen tegen kostprijs. Omdat daarmee het aantal verschillen met de geconsolideerde jaarrekeningen schier oneindig is, geven beide ondernemingen een selectie van een aantal verschillen weer. Voor beide ondernemingen beslaat dit één pagina in de toelichting.

Combinatie 3

Bij de ondernemingen die Combinatie 3 toepassen, is in alle onderzochte gevallen het enkelvoudig vermogen en resultaat gelijk aan het geconsolideerd vermogen en resultaat. Bij de beschrijving van Combinatie 3 zijn er drie ondernemingen die nadrukkelijk vermelden dat de grondslagen van de geconsolideerde jaarrekening ook zijn toegepast voor het onderscheid tussen

eigen vermogen en vreemd vermogen.²⁸ In dit kader is gekeken of in de enkelvoudige jaarrekeningen complexe financieringsvormen zijn opgenomen, waar toepassing van IFRS-EU of van de RJ²⁹ mogelijk tot een andere classificatie zou leiden. Bij zeven ondernemingen is sprake van converteerbare leningen, en één onderneming heeft zogeheten 'hybrid bonds'. De jaarrekeningen van deze ondernemingen bieden echter onvoldoende informatie om te kunnen beoordelen of de classificatie bij toepassing van de RJ anders zou uitvallen. De aanduiding als 'lening' doet echter sterk vermoeden dat op grond van de juridische vorm dit ook op basis van de RJ als vreemd vermogen zou classificeren. Daar staat tegenover dat één onderneming 'subordinated notes' heeft uitgegeven, welke onder IFRS-EU als eigen vermogen classificeren.³⁰ Hoe de juridische vorm van 'notes' geduid moet worden onder de RJ kan voor discussie vatbaar zijn. Het gegeven dat deze 'notes' formeel juridisch geen 'aandelen' zijn, kan dan wijzen op vreemd vermogen. Eén onderneming heeft 'capital securities' uitgegeven die in het boekjaar eindigend 31 december 2015 nog als vreemd vermogen werden beschouwd, maar vanaf het boekjaar aangevangen per 1 januari 2016 als eigen vermogen worden beschouwd (zowel enkelvoudig als geconsolideerd).

Preferente aandelen komen bij veel van de onderzochte ondernemingen voor, maar deze zijn dan meestal bedoeld als beschermingsinstrument, en zijn alsdan (nog) niet daadwerkelijk uitgegeven. Een drietal ondernemingen heeft uitstaande preferente aandelen die in de enkelvoudige jaarrekening als eigen vermogen classificeren. Dat zou bij toepassing van de RJ ook gelden. Eén onderneming heeft uitstaande preferente aandelen die in de enkelvoudige jaarrekening als vreemd vermogen classificeren. Bij toepassing van de RJ zou dat als eigen vermogen classificeren. De omvang van deze post is ongeveer 5% van het balanstotaal, waarmee de impact van deze classificatie op de solvabiliteitsratio materieel te noemen is. Op basis van de onderzochte ondernemingen lijkt de vraag of in de enkelvoudige jaarrekening de voorschriften van IFRS-EU óók voor classificatie in eigen of vreemd vermogen van toepassing zijn in de praktijk niet erg belangwekkend.

7 Presentatie van deelnemingen

Vrijwel alle onderzochte jaarrekeningen zijn gesteld in de Engelse taal. Daarmee kan er bijvoorbeeld enige spraakverwarring ontstaan bij de benaming van de presentatiegrondslag voor deelnemingen. Dit omdat nettovermogenswaarde taalkundig mogelijk (ook) wel als 'equity method' kan worden vertaald (in plaats van 'net asset value'), maar inhoudelijk toch afwijkt van de equity method in de zin van IFRS-EU. Tabel 3 geeft de verdeling van de gekozen grondslagen weer. Bij 17 ondernemingen wordt 'equity method' genoemd. Eén

daarvan is de onderneming die in de enkelvoudige jaarrekening Titel 9 boek 2 BW hanteert (Combinatie 2). Hoewel Titel 9 boek 2 BW in beginsel nettovermogenswaarde voorschrijft (bij invloed van betekenis: zie artikel 2:389 lid 1 BW), beroept deze onderneming zich expliciet op een uitzonderingsbepaling (in artikel 2:389 lid 9 BW) om toch als afwijking daarop de equity method toe te passen.

Bij 20 ondernemingen wordt de term ‘net asset value’ genoemd (in de zin van artikel 2:389 lid 2 BW). Echter één onderneming voegt daar aan toe ‘including goodwill’, zodat daarmee feitelijk sprake lijkt van de equity method in de zin van IFRS-EU. Anderzijds is er één onderneming die als grondslag de equity method vermeldt, maar desondanks toch in de balans een afzonderlijke post goodwill heeft opgenomen. Dit wijst dan toch (weer) op de waarderinggrondslag nettovermogenswaarde.³¹

Overigens wil het toepassen van nettovermogenswaarde nog niet zeggen dat daarmee per definitie wél goodwill in de enkelvoudige balans wordt opgenomen. Bij de 20 ondernemingen die in de enkelvoudige jaarrekening nettovermogenswaarde toepassen, hebben maar 10 ondernemingen ook daadwerkelijk een post goodwill in de balans. Een voor de hand liggende verklaring voor het niet-vermelden van goodwill in de enkelvoudige jaarrekening (van de topholding) is dat de overnames gedaan zijn door tussenholdingen en niet rechtstreeks door de topholding (zelf). In dat geval is in de enkelvoudige jaarrekening van de topholding de goodwill alsdan begrepen in de nettovermogenswaarde van deze tussenholding(s). Maar er zijn ook andere verklaringen denkbaar, bijvoorbeeld dat de betaalde goodwill inmiddels is afgeschreven of afgewaardeerd (impairment).

Twee ondernemingen nemen naast goodwill ook een post ‘Klantenrelaties’ op. Dit is een post van immateriële vaste activa die vrijwel uitsluitend voorkomt als gevolg van (verwerving) als onderdeel van een overname. Dan ligt het in de lijn der verwachting dat deze activapost begrepen is in de nettovermogenswaarde. Weliswaar staan deze activa niet op de balans van de overgenomen onderneming, maar de klantenrelaties bevinden zich als zodanig wel in deze overgenomen onderneming, dus niet in de balans van de overnemende onderneming. Op zich kan hetzelfde worden gezegd over de goodwill die wel in de jaarrekening van de overnemende partij afzonderlijk wordt opgenomen, maar qua systematiek wordt bij de nettovermogenswaarde alleen de goodwill afzonderlijk gepresenteerd, en andere immateriële vaste activa niet.

RJ 100.107 spreekt bewust over een keuze tussen nettovermogenswaarde en equity voor de *presentatie* van

Tabel 3 Presentatie Deelnemingen

Grondslag	n	n	%
Nettovermogenswaarde		20	50
waarvan met een post goodwill	10 (50%)		
waarvan zonder een post goodwill	10 (50%)		
Equity method		18	45
Kostprijs		2	5
Totaal		40	100

deelnemingen. Er wordt geen verschil in *waardering* beoogd. Deze nuance blijkt niet altijd duidelijk in de jaarrekeningen waarin de equity method wordt gevolgd. Door een formulering als “subsidiaries are accounted for using the equity method” suggereert ook een waardering volgens de equity method, in plaats van slechts de presentatie.

Bij een strikte toepassing van de equity method kan het vermogen en resultaat anders uitvallen dan bij toepassing van de nettovermogenswaardemethode. Bij de equity method wordt het belang in de deelneming namelijk op grond van IAS 28.42 als één ondeelbaar actief gezien, zodat de impliciet aanwezige goodwill niet afzonderlijk op een bijzondere waardevermindering wordt getoetst. Slechts indien de boekwaarde van de deelneming als geheel de realiseerbare waarde van de deelneming overstijgt, wordt de deelneming afgewaardeerd. Bovendien is bij een dergelijke afwaardering een latere terugneming van de afwaardering mogelijk. In de geconsolideerde jaarrekening wordt de goodwill jaarlijks op bijzondere waardevermindering getoetst in samenhang met de kasstroom-genererende eenheid waar de goodwill aan wordt toegerekend, en is een terugname van een bijzondere waardevermindering uitgesloten (IAS 36.110).

Deze strikte toepassing lijkt in de onderzochte dataset overigens ook niet aan de orde. Immers, ook bij toepassing van de equity method blijkt er geen verschil tussen het in de enkelvoudige en geconsolideerde jaarrekening getoonde vermogen en resultaat. Het verschil lijkt zich te beperken tot de rubricering van de goodwill, zoals bedoeld in RJ 100.107. Het expliciet benoemen dat bij gebruik van de equity method dit alleen ziet op de presentatie beschouwen wij als een best practice.

Twee ondernemingen waarderen deelnemingen tegen kostprijs. Dat zijn de ondernemingen die enkelvoudig IFRS-EU toepassen (Combinatie 4).³²

8 Belangen in joint operations

Naast de waardering van deelnemingen kan bij toepassing van Combinatie 3 ook de wijze van presentatie van deelnemingen vragen oproepen. EY stelt in een commentaarbrief aan de RJ de presentatie van belangen in

'joint operations' aan de orde, in het geval dat dit een belang in een vennootschap onder firma is. Ook een belang in een BV kan in specifieke omstandigheden als joint operation classificeren, indien (onder andere) de productie van het samenwerkingsverband geheel door de investeerders wordt afgenomen (IFRS 11 AG B29-33). Bij een belang in een joint operation verwerkt de investerende rechtspersoon in zijn jaarrekening de activa en verplichtingen, en de kosten en opbrengsten binnen die joint operation die aan hem toekomen. Dus een 'bruto'-presentatie, in plaats van nettobedrag (zoals *nettovermogenswaarde*) (IFRS 11.20). Dit geldt ook voor de enkelvoudige jaarrekening (IFRS 11.26). Bij toepassing van Titel 9 Boek 2 BW wordt een belang in een vennootschap onder firma of een BV als deelneming verwerkt. EY stelt dat het onduidelijk is hoe een dergelijk belang in de enkelvoudige jaarrekening moet worden verwerkt. Prevaleert hier de juridische vorm van een deelneming, met dus een verwerking tegen *nettovermogenswaarde* of volgens de equity method, of de 'bruto'-verwerking die bij een enkelvoudige jaarrekening bij toepassing van IFRS-EU zou gelden? EY acht beide alternatieven aanvaardbaar. Inmiddels is echter in RJ 100.107 bepaald dat een belang dat op grond van artikel 2:24c BW als deelneming kwalificeert in de enkelvoudige jaarrekening dan ook als deelneming wordt gepresenteerd, dit is ook zo indien dit belang in de op IFRS-EU gebaseerde geconsolideerde jaarrekening op een andere wijze wordt gepresenteerd.

Onder de onderzochte ondernemingen zijn er slechts vier (10%) die een of meer belangen hebben in joint operations. Maar bij geen van deze ondernemingen worden deze belangen rechtstreeks gehouden door de moedermaatschappij. Dus zelfs voor deze ondernemingen speelt dit vraagstuk niet. Daarmee lijkt de praktische relevantie van deze onduidelijkheid beperkt.

9 Wettelijke reserves

Het totaal van de wettelijke reserves in verhouding tot het eigen vermogen is gepresenteerd in tabel 4. Vooraf moet er op worden gewezen dat de vorming van wettelijke reserves alleen (letterlijk: wettelijk) verplicht is in de enkelvoudige jaarrekening (artikel 2:410 lid 1 BW).³³ Overigens is van belang dat de Nederlandse wetgever de

vorming van wettelijke reserves ook heeft voorgeschreven als in de enkelvoudige jaarrekening (vrijwillig) IFRS-EU wordt gehanteerd (artikel 2:362 lid 9 BW).³⁴

Tabel 4 De wettelijke reserves als percentage van het eigen vermogen

Relatieve omvang van de wettelijke reserves	n	%
Geen wettelijke reserves	9	23
Tot 10%	13	33
11 - 20%	9	23
21 - 40%	4	10
Meer dan 40%	5	13
Totaal	40	100

Het voorkomen van de verschillende soorten reserves is gepresenteerd in tabel 5.

Het voorkomen van de diverse vormen van wettelijke reserves kan deels zijn ingegeven door gemaakte keuzes, bijvoorbeeld van waarderingsgrondslag, bij het opstellen van de jaarrekening. Bij twee ondernemingen wordt aangegeven dat tevens andere vormen van wettelijke reserves (waaronder herwaardering) zijn opgenomen in de wettelijke reserve deelnemingen. De RJ geeft inderdaad de keuze om herwaarderingen van activa binnen deelnemingen en omrekenings(koers)verschillen aangaande deelnemingen (voor zover positief) te verwerken in de wettelijke reserve deelnemingen (RJ 240.228 respectievelijk RJ 122.404). Met het oog op de aansluiting van de wettelijke reserves in de enkelvoudige jaarrekening met gelijksoortige reserves die op grond van IFRS-EU in de geconsolideerde jaarrekening moeten worden opgenomen, beschouwen wij de 'transparente' benadering, dus zonder samenvoeging met de wettelijke reserve deelnemingen als een best practice.

Hoewel vorming van wettelijke reserves alleen verplicht is in, en primair van belang is ten behoeve van, de enkelvoudige jaarrekening, is bij alle acht ondernemingen die in de jaarrekening een wettelijke reserve voor geactiveerde kosten van ontwikkeling (artikel 2:365 lid 2 BW) hebben gevormd, deze reserve gebaseerd op de bedragen (ontwikkelingskosten) zoals geactiveerd in de geconso-

Tabel 5 Het voorkomen van de verschillende wettelijke reserves

Wettelijke reserves (artikel 2:373 lid 4 BW):	n	% (40 = 100%)
Herwaardering (artikel 2:390 lid 1 BW)	8	20
Oprichtings- of ontwikkelingskosten (artikel 2:365 lid 2 BW)	8	20
Available for sale (= wettelijke herwaarderingsreserve, zie artikel 2:390 lid 1 BW)	6	15
Hedging (= wettelijke herwaarderingsreserve, zie artikel 2:390 lid 1 BW)	14	35
Deelnemingen (artikel 2:389 lid 6 BW)	15	38
Koersverschillen (artikel 2:389 lid 8 BW)	30	75

lideerde jaarrekening. Twee ondernemingen verwijzen ten aanzien van (en in) de toelichting van de wettelijke reserves in de enkelvoudige jaarrekening expliciet naar de geconsolideerde jaarrekening. In de enkelvoudige jaarrekeningen van de topholdings zijn deze immateriële activa niet opgenomen. De gangbare benadering lijkt daarmee te zijn dat ook voor door groepsmaatschappijen gemaakte en geactiveerde ontwikkelingskosten een wettelijke reserve wordt opgenomen bij de moedermaatschappij. Dit vermoedelijk vanuit de redenering dat de moedermaatschappij deze ontwikkelingskosten effectief ook activeert door deze mee te tellen in de nettovermogenswaarde van de groepsmaatschappij (deelneming). Deze bevinding uit dit onderzoek sluit echter niet uit dat andere ondernemingen binnen de dataset weliswaar ook geactiveerde ontwikkelingskosten hebben, maar dat zij daarvoor in de enkelvoudige jaarrekening van de moedermaatschappij geen wettelijke reserve opnemen³⁵, of dat dit wordt betrokken in de bepaling van de wettelijke reserve deelnemingen die verplicht is indien sprake is van niet-uitkeerbare winsten bij een op nettovermogenswaarde gewaardeerde deelneming (artikel 2:389 lid 6 BW).³⁶

De wettelijke reserves 'Available for Sale' of (kassroom-) 'hedging' (beiden in juridische zin wettelijke herwaarderingsreserve: artikel 2:390 lid 1 BW) alsmede de wettelijk reserve 'koersverschillen' (artikel 2:389 lid 8 BW) kunnen negatief zijn.³⁷ In dat geval is de relatieve impact op het uitkeerbare vermogen hoger dan gepresenteerd in tabel 5.

De wettelijke reserve koersverschillen is in negen van de 30 gevallen negatief. Maar slechts in één geval heeft deze wettelijke reserve een wezenlijke omvang (39% van het eigen vermogen).

Hoewel het aantal waarnemingen te klein is voor statistische conclusies, is het aantal gevallen dat de 'hedgereserve' (= wettelijke herwaarderingsreserve) negatief is met tien ruim groter dan de vier gevallen dat deze reserve positief is. Ook zijn de gevallen waarin deze 'fair value reserve' (= wettelijke herwaarderingsreserve), materieel is in verhouding tot het eigen vermogen te vinden in de situatie daar waar verliezen zijn uitgesteld. Een voor de hand liggende verklaring is dat dit komt door het gebruik van renteswaps, waarbij de meerjarige daling van marktrente in de afgelopen tijd bij niet-financiële ondernemingen voor alle ondernemingen tot een negatieve hedgereserve leidt. Bij een afdekking van *valutarisico* zullen positieve en negatieve hedgereserves meer met elkaar in evenwicht zijn, omdat daar minder langdurige trends voorkomen, en het moment van aanvang van de hedge dan van belang is.

10 De enkelvoudige jaarrekening van beursgenoteerde BV's

In de dataset van 32 BV's met een OOB-status, vanwege uitgegeven schuldpapier met een notering aan een

gereguleerde markt, passen 19 ondernemingen het stelsel van Titel 9 Boek 2 BW toe en hanteren 13 ondernemingen (vrijwillig) IFRS-EU. De diversiteit in deze populatie is dus veel groter dan in de populatie van NV's met aandelen genoteerd aan een gereguleerde markt. Wij kunnen in deze dataset daarvoor geen verklarende factoren herkennen, zoals bedrijfstak of land van herkomst.

Tabel 6 Stelselkeuze bij beursgenoteerde BV's

Stelsel	n	%
Titel 9 Boek 2 BW	19	59
IFRS-EU	13	41
Totaal	32	100

Dat het gebruik van IFRS-EU en Titel 9 Boek 2 BW elkaar ongeveer in evenwicht houden zou kunnen worden verklaard doordat enerzijds sprake is van een rapportage aan gebruikers op de openbare kapitaalmarkt waar IFRS gangbaar is, maar anderzijds dat dit veelal 'concernfinancierings-BV's' zijn, waarbij de genoteerde bonds vaak worden gegarandeerd door de (concern) moedermaatschappij. De (potentiële) beleggers in deze bonds zullen dus vermoedelijk meer aandacht hebben voor de (IFRS-EU) geconsolideerde jaarrekening van het concern (moedermaatschappij), dan voor de enkelvoudige jaarrekening van de finance-BV. Een minder uitgebreide jaarrekening dan gebaseerd op IFRS zou dan al voldoende kunnen zijn voor de informatiebehoefte van de gebruikers. Uiteraard valt die jaarrekening vanwege de notering wél onder voornoemde OOB-regelgeving.

11 Samenvatting en conclusie

Met het vervallen van de vrijstelling van een verkorte winst-en-verliesrekening (artikel 2:402 BW) voor OOB's is er meer inzicht in de samenstelling van de opbrengsten en kosten van het groepshoofd zelf. Deze nadere uitsplitsing ziet doorgaans echter slechts op een beperkt deel van het resultaat, doordat inkomsten uit dochtermaatschappijen doorgaans veruit de grootste post is in de enkelvoudige winst-en-verliesrekening. Ook zonder de vrijstelling zijn er vaak kosten of opbrengsten die als 'overig' worden gepresenteerd. De mate van specificatie is veelal meer dan verdubbeld. Gegeven de veelal beperkte activiteiten van de moedermaatschappij lijkt de informatiewaarde hiervan echter meestal beperkt. Hooguit in bijzondere gevallen waarin de moedermaatschappij significante bijzondere transacties heeft, zouden deze transacties niet langer aan het oog kunnen worden onttrokken door ongesplitst als 'overig' te presenteren.

Zoals te verwachten viel, past de overgrote meerderheid van de onderzochte ondernemingen Combinatie 3 toe, waarbij er geen verschillen zijn tussen enkelvoudig en

geconsolideerd vermogen en resultaat. Daarbij is al dan niet expliciet ook de classificatie van eigen vermogen en vreemd vermogen gebaseerd op de voorschriften van IFRS-EU. Bij de onderzochte ondernemingen zijn we nauwelijks financieringsvormen tegengekomen waar een classificatie in de enkelvoudige jaarrekening op basis van de RJ zou afwijken van de classificatie volgens IFRS-EU. De vraag of de wetgever bij Combinatie 3 wel of niet ook de classificatie van eigen vermogen en vreemd vermogen voor ogen heeft, lijkt daarmee slechts beperkte praktische relevantie te hebben.

Binnen Combinatie 3 kunnen belangen in dochtermaatschappijen worden verwerkt tegen nettovermogenswaarde of volgens de equity method. Bij de onderzochte ondernemingen was de vermelding hiervan in de toelichting vaak onduidelijk. Hoewel bij een strikte toepassing van de equity method vermogen en resultaat anders uitvalt dan bij toepassing van nettovermogenswaarde, blijkt dat in de onderzochte dataset niet aan de orde. Het verschil lijkt zich te beperken tot de rubricering.

De toepassing van IFRS-EU voor beursgenoteerde ondernemingen is slechts verplicht voor de geconsolideerde jaarrekening. Daar waar de onderneming geen geconsolideerde jaarrekening hoeft op te stellen, blijkt uit ons onderzoek onder beursgenoteerde BV's zonder dochtermaatschappijen (waarbij slechts schuld papier beursgenoteerd is) relatief vaak voor de enkelvoudige jaarrekening toch vrijwillig voor IFRS-EU wordt gekozen. Dit wijkt belangrijk af ten opzichte van NV's met beursgenoteerde aandelen die overwegend voor Combinatie 3 kiezen. Het toch vrijwillig toepassen van IFRS-EU door deze BV's kan worden gezien als een best practice, althans indien en voor zover deze jaarrekeningen bedoeld zijn voor een breed en waarschijnlijk internationaal publiek (beleggers).

Wettelijke reserves zijn bij ruim driekwart van de onderzochte OOB's aan de orde, maar slechts bij bijna een kwart beslaan deze reserves meer dan 20% van het eigen vermogen. De meest voorkomende wettelijke reserve is die voor koersverschillen van buitenlandse deelnemingen. Hoewel op het eerste gezicht een moedermaatschappij op grond van overheersende zeggenschap veelal uitkeringen door dochtermaatschappijen zonder beperkingen lijkt te kunnen bewerkstelligen, is de wettelijke reserve deelnemingen toch relatief vaak aan de orde. Deels is dit te verklaren doordat de regelge-

ving ruimte laat om herwaarderingen en koersverschillen binnen dochtermaatschappijen te verwerken binnen de wettelijke reserve deelnemingen. Maar kennelijk zijn er toch vaak beperkingen die voor belangen in dochtermaatschappijen tot een wettelijke reserve deelnemingen leiden.

Daar waar een wettelijke reserve voor geactiveerde kosten van ontwikkeling is opgenomen, is het bedrag gebaseerd op de geconsolideerde boekwaarde van de geactiveerde kosten van ontwikkeling, niet (slechts) op de kosten die door de moedermaatschappij zelf zijn gemaakt.

Het is begrijpelijk, vanuit het perspectief van beleggers/investeerders en op grond van de IFRS-systematiek, dat de geconsolideerde jaarrekening van OOB's in de praktijk verreweg de meeste aandacht krijgt. Soms lijkt de enkelvoudige jaarrekening van OOB's wel eens als nauwelijks relevant te worden beschouwd. Dat is vreemd als bedacht wordt dat in het wettelijke systeem in Nederland en andere EU-lidstaten de enkelvoudige jaarrekening een belangrijke functie heeft, niet alleen omdat deze inzicht geeft in situatie van de (moeder)rechtspersoon zelf maar ook vanuit diens kapitaalbeschermingsrechtelijke functie, waaronder de vorming van niet-uitkeerbare wettelijke reserves. Dit is dus eveneens het geval bij OOB's. Helaas is binnen de EU de jaarrekeningwetgeving voor de enkelvoudige jaarrekening van OOB's bijzonder divers. Overigens is het Nederlandse jaarrekeningenrecht daarin volstrekt uniek, zowel door de vernoemde Combinatie 3 als door de (vorming en soorten van) wettelijke reserves. Deze diversiteit is een scherpe tegenstelling tot de wél uniforme jaarrekeningwetgeving binnen de EU voor de geconsolideerde jaarrekening van OOB's (IFRS-EU). Bovendien lijkt zoals hierboven aangehaald het aantal OOB's (ook in de toekomst) alleen maar toe te nemen. Naar onze mening alle redenen om, zoals ook met dit onderzoek is gedaan, meer aandacht te besteden aan specifieke aspecten van de enkelvoudige jaarrekeningen van OOB's. ■

Mr. dr. C.J.A (Cees) van Geffen, EY en Vaktechnisch Secretaris Raad voor de Jaarverslaggeving.

Dr. B (Bart) Kamp RA, BDO, Tilburg University en Vaktechnische staf Raad voor de Jaarverslaggeving.

Noten

■ Met ingang van 1 januari 2017 is voor bepaalde OOB's ook het Besluit bekendmaking diversiteitsbeleid (Staatsblad 2016, nr. 507) en

het Besluit bekendmaking niet-financiële informatie (Staatsblad 2017, nr. 100) van toepassing, waarin nadere voorschriften worden gegeven

voor het bestuursverslag van die OOB's.

■ Richtlijn 78/660/EEG (vierde richtlijn), Richtlijn 83/349/EEG (zevende richtlijn), Richtlijn

84/253/EEG (achtste richtlijn).

3 Richtlijn 2006/43/EG.

4 Artikel 1 lid 1 letter 1 Wta (Staatsblad 2006, nr. 70). Het voert te ver voor dit artikel, maar eigenlijk is deze 'Statutory Audit Directive' pas daadwerkelijk in juni 2008 in Nederland geïmplementeerd, na aanpassing van de Wta (Staatsblad 2008, nr. 243).

5 Staatsblad 2008, nr. 323.

6 Staatsblad 2016, nr. 507 (Artikel III).

7 Richtlijn 2014/56/EU.

8 Staatsblad 2016, nr. 398, Implementatiewet wijzigingsrichtlijn en verordening wettelijke controles jaarrekening.

9 Verordening (EU) nr. 537/2014.

10 Staatsblad 2015, nr. 349, Uitvoeringswet richtlijn jaarrekening.

11 Richtlijn 2013/34/EU.

12 Artikel 13 Statutory Audit Directive: 'public-interest entities' means entities governed by the law of a Member State whose transferable securities are admitted to trading on a regulated market of any Member State within the meaning of point 14 of Article 4(1) of Directive 2004/39/EC, credit institutions as defined in point 1 of Article 1 of Directive 2000/12/EC of the European Parliament and of the Council of 20 March 2000 relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions and insurance undertakings within the meaning of Article 2(1) of Directive 91/674/EEC.

13 Artikel 13 Statutory Audit Directive: [...] Member States may also designate other entities as public-interest entities, for instance entities that are of significant public relevance because of the nature of their business, their size or the number of their employees.

14 In 2017 is een concept 'Besluit aanwijzing' van OOB's ter consultatie gepubliceerd. Hoewel de parlementaire beraadslagingen op het moment van dit onderzoek (augustus 2017) nog niet zijn afgerond, is de hoofdlijn het voorstel om met ingang van 1 januari 2018 ook de volgende organisaties aan te wijzen als OOB: (grotere) pensioenfondsen, (grotere) woningcorporaties, netbeheerders en instellingen voor wetenschappelijk onderzoek.

15 Al was het alleen al omdat het Boek 2 BW gericht is op de jaarrekening van rechtspersonen en als formele wetgeving ook veel bekender en toegankelijker is dan de accountantsberoep-specifieke Wta.

16 Zie artikel 2:395a BW.

17 Bij een 'notering aan een daarmee vergelijkbaar systeem' is geen sprake van een OOB, van een OOB is alleen sprake van een notering aan een geregelende markt (dan wel bank of verzeke- raar). Helaas wordt echter nergens in BW, Wft of elders in Nederlandse wetgeving omschreven wan-

neer sprake is van een dergelijk 'vergelijkbaar systeem'. Zonder dit echt volledig gecheckt te hebben lijkt er ook geen definitie van 'vergelijkbaar systeem' (of een lijst met als zodanig aangewezen effectenbeurzen, bijvoorbeeld in de VS of China) te vinden in de EU-wetgeving. Dit 'vergelijkbaar systeem' is vermoedelijk een echte 'Nederlandse term', omdat deze term hoogstwaarschijnlijk voor het eerst werd gebruikt in de (eerste) Nederlandse Corporate Governance Code (Code Tabaksblad).

18 IFRS zoals goedgekeurd (endorsed) door de Europese Unie en als zodanig gepubliceerd (als EU Verordening) in alle officiële EU-talen in het EU-Publicatieblad.

19 Verordening (EU) 1606/2002 van 11 september 2002.

20 Overigens mogen EU-lidstaten wel zelf besluiten om entiteiten – bijvoorbeeld OOB's – te verplichten IFRS-EU te gebruiken in de enkelvoudige jaarrekening. Het is bekend dat enkele EU-lidstaten dit inderdaad hebben verplicht voor OOB's (bijvoorbeeld banken), de Nederlandse wetgever heeft toepassing van IFRS-EU in de enkelvoudige jaarrekening niet verplicht voorgeschreven maar wel vrijwillig toegestaan (voor Nederlandse rechtspersonen).

21 Overigens is de afgelopen jaren een tendens waarneembaar dat (van oorsprong) buitenlandse ondernemingen gebruik maken van een Nederlandse rechtspersoon (vaak: NV) om een beursnotering te verkrijgen, dat wil zeggen niet (alleen) een beursnotering in Nederland, maar vooral ook een notering elders binnen de EU of daarbuiten zoals bijvoorbeeld in de VS (NSE, Nasdaq). Enkele voorbeelden zijn: Fiat Chrysler Automobiles NV, Mylan NV, Cnova NV, Lastminute.com NV, Peixin International Group NV.

22 De auteurs willen langs deze weg deze accountantsorganisatie, die niet geheel toevallig ook wettelijke controles verricht bij OOB's, bedanken voor deze informatie.

23 Zo zullen bijvoorbeeld de besluiten genoemd onder noot 1 niet van toepassing zijn.

24 Aangezien dit boekjaar is aangevangen op 1 januari 2016 is hier kennelijk sprake van het ten onrechte niet voldoen aan de (op 1 november 2015 gewijzigde) wet (artikel 2:402 lid 2 BW).

25 TK 29737 nr. 3 (Memorie van toelichting).

26 Men kan zeggen dat dit op grond van artikel 2:410 lid 3 BW ook wettelijk verplicht is, sterker: er zou hier een ('duidelijke') gegronde reden moeten worden vermeld in de toelichting.

27 Zie vorige noot.

28 Strikt genomen heeft dit niet met IFRS-EU 'waarderinggrondslagen' maar met 'classificatie/rubricering' (als eigen dan wel vreemd vermo-

gen) te maken.

29 Dat wil zeggen de door de Raad voor de Jaarverslaggeving (RJ) jaarlijks uitgebrachte bundel met richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor grote en middelgrote rechtspersonen.

30 IAS 32.

31 In theorie zou bij een overname als activa-passivatransactie goodwill kunnen ontstaan zonder dat er sprake is van een verband met een deelneming.

32 Indien strikt genomen de uitzonderingsbepaling van artikel 2:389 lid 8 BW kan worden toegepast, dat wil zeggen indien daar een gegronde reden voor is, zou ook onder titel 9 boek 2 BW in plaats van nettovermogenswaarde waardering op kostprijs mogelijk zijn.

33 In artikel 2:410 lid 1 BW wordt de vorming van wettelijke reserves niet voorgeschreven, evenmin als opname van een verloopoverzicht eigen vermogen, voor de geconsolideerde maar alleen de enkelvoudige jaarrekening.

34 Nederland heeft als enige EU-lidstaat dit op deze manier voorgeschreven/geregeld, de EU-wetgeving verplicht daar niet toe. Er zijn daardoor op dit punt diverse verschillen tussen de (IFRS-EU gerelateerde) wetgeving in EU-lidstaten, hetgeen op dit punt binnen de EU een 'unlevel-playing field' ten aanzien van IFRS-EU en kapitaalbescherming heeft opgeleverd (zie: C.J.A. van Geffen, 2017).

35 Die wettelijke reserve ontwikkelingskosten (van artikel 2:365 lid 2 BW) wordt immers verplicht gevormd in de enkelvoudige jaarrekening van de dochtermaatschappij die de kosten maakt (en geactiveerd) heeft. Overigens, de EU-wetgeving schrijft ook op dit punt strikt genomen geen wettelijke reserve ontwikkelingskosten voor, dat is een eigen keuze (geweest) van de Nederlandse wetgever (zie vorige noot).

36 Ook hiervoor geldt dat de in ons land wettelijk verplichte toepassing van nettovermogenswaarde bij de waardering van deelnemingen (waarop invloed van betekenis wordt uitgeoefend) uniek is binnen de EU: Nederland is de enige EU-lidstaat waarin deze waarderinggrondslag is voorgeschreven en dus ook de enige EU-lidstaat waarin (dus) de wettelijke reserve deelnemingen vaak voorkomt in de enkelvoudige jaarrekening (artikel 2:362 lid 9 jo. 2:389 lid 1 BW).

37 Dat is ook logisch als men bedenkt dat in de EU-richtlijn jaarrekening (2013/34/EU) dit 'fair value' reserves' zijn, gerelateerd aan de aanpassing (in 2001) van deze EU-richtlijn (althans de toenmalige vierde-EEG richtlijn) aan de waardering op reële waarde (fair value) vanwege de ontwikkeling van financiële instrumenten en de introductie (1999) van IAS 39 (zie Van Geffen, 2017).

Literatuur

- Geffen, C.J.A. van (2017). Company law and IFRS, the relation between financial reporting and capital maintenance, ties that bind? (Dissertatie), ZIFO-reeks nr. 23. Deventer: Wolters Kluwer.

Bijlage De onderzochte ondernemingen

N.V.'s met beursgenoteerde aandelen	B.V.'s met beursgenoteerd schuldpapier
Aalberts Industries	Airbus Group Finance
ABN Amro	Allianz Finance II
Accell Group	Amadeus Finance
Aegon	Atradius Finance.
Ahold	BASF Finance Europe
AkzoNobel	BMW Finance
Altice	BOATS investments
Arcadis	Cable and Wireless International Finance
ASMI	Celesio Finance
ASML	Citycon Treasury
BAM	Coca Cola Finance
Batenburg	Conti Gummi Finance
BE Semiconductors	Deutsche Bahn Finance
BESI	Deutsche Post Finance
BeterBed	EDP Finance
Binck	ENBW International Finance
Boskalis	innogy Finance
Brunel	International Endesa
Corbion	Linde Finance
Ctac	Madrileña Red de Gas Finance
DSM	Merrill Lynch
Fugro	Metro Finance
Geralto	Morgan Stanley
Heineken	REA Finance
IMCD	Schlumberger Finance
ING	Sudzucker Internation Finance
KPN	Telefonica Europe
NN Group	Toyota Motor Finance (Netherlands)
OCI	Urenco Finance
Philips	Vesteda Finance
PostNL	Volkswagen financial services
Randstad	Vonovia Finance
SBM Offshore	
Sligro	
TKH	
TomTom	
VastNed Retail	
Vopak	
Wereldhave	
Wolters Kluwer	